

Оксана Ігорівна Куца,

асистент кафедри теорії і практики перекладу Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

МОДЕЛЬ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ

У статті запропоновано й описано модель процесу формування толерантності майбутніх перекладачів у процесі професійної підготовки. На основі аналізу наукової та методичної літератури розглянуто такі поняття як “модель” і “моделювання”. Обґрунтовано вибір педагогічних умов формування толерантності майбутніх перекладачів. Зазначено види, компоненти та функції толерантності майбутніх перекладачів, а також технології та форми організації навчання з метою формування досліджуваного явища.

Ключові слова: модель, моделювання, педагогічні умови, толерантність майбутніх перекладачів.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В умовах євроінтеграції зростають вимоги до рівня підготовки майбутніх фахівців тієї чи іншої сфери, що, у свою чергу, сприяє активному дослідженню проблем професійної підготовки. Не є винятком у цьому і фахова підготовка майбутніх перекладачів. На основі аналізу наукової та методичної літератури виявлено, що більшість досліджень присвячено формуванню комунікативної, технічної, граматичної й інших компетенцій майбутніх перекладачів. Проте, лише незначна кількість розвідок описує морально-етичну компетенцію. Більше того, досліджень, присвячених формуванню одного з невід’ємних складників цієї компетенції – толерантності, взагалі немає.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Окремі аспекти фахової підготовки майбутніх перекладачів вивчають Є. Долинський, А. Ємець, Д. Келлі, Д. Кіралі, З. Підручна, І. Сікора, Л. Черноватий, А. Шіба та інші

вітчизняні і зарубіжні науковці. Проблеми педагогічного моделювання описуються у працях О. Бережної, Т. Гуменюк, О. Дахіна, Н. Євтушенко, В. Краєвського, В. Міхеєва, О. Почуєвої, Н. Тонконог та інших учених.

Мета статті – описати модель формування толерантності майбутніх перекладачів у процесі професійної підготовки.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Вивчення сутності толерантності майбутніх перекладачів, визначення й обґрунтування педагогічних умов не надають можливості чітко окреслити сам процес формування досліджуваного явища. З цією метою вважаємо доцільним використати метод моделювання. Моделювання – це відтворення характеристик якогось об'єкта на іншому об'єкті, спеціально створеному для його вивчення [5, с. 333].

Виокремлюють три важливих аспекти застосування методу моделювання у педагогіці вищої школи:

1) гносеологічний – модель виступає як проміжний об'єкт у процесі пізнання педагогічного явища;

2) загальнометодологічний – надає можливість оцінити зв'язки між характеристиками стану різних елементів навчально-виховного процесу на різних рівнях їх опису та вивчення;

3) психологічний – надає змогу описувати різні сторони навчальної і педагогічної діяльності та виявляти на цій основі психолого-педагогічні закономірності [7, с. 8].

Ефективність і широкорозповсюдженість цього методу, за словами В. Міхеєва, полягає у низці його гносеологічних функцій. Автор, вслід за У. Ешбі, також стверджує, що моделювання як метод дослідження – це логіка спрощення. Утім, моделювання, будучи за своєю природою процедурою, яка здійснюється на основі абстрактно-логічного мислення, разом з іншими методами педагогічного дослідження надає можливість створення в його теоретичній частині умоглядних моделей, що виражали б певну логічну завершеність меж досліджуваних сторін предмета дослідження [7, с. 5–7].

Модель – це штучно створений об'єкт у вигляді схеми, фізичних конструкцій, знакових форм чи формул, який, будучи подібним досліджуваному об'єкту (чи явищу), відображає та відтворює в простішому і загальнішому вигляді структуру, властивості, взаємозв'язки та відношення між елементами цього об'єкта [2, с. 45]; це система елементів, що відтворює деякі сторони, зв'язки, функції об'єкта дослідження [5, с. 333].

Під педагогічною моделлю розуміють логічно-послідовну систему відповідних елементів, які містять цілі освіти, зміст освіти, проектування педагогічної технології і технології управління освітнім процесом, навчальні плани та програми [2, с. 48]. Кожна модель створюється поетапно. У нашому дослідженні ми опиралися на етапи педагогічного моделювання, виокремлені О. Дахінім:

1. Вхідження в процес і вибір методологічних основ для моделювання, якісний опис предмета дослідження.
2. Визначення завдань моделювання.
3. Створення моделі з уточненням залежності між основними елементами досліджуваного об'єкта, визначенням параметрів об'єкта та критеріїв оцінки зміни цих критеріїв, вибір методик вимірювання.
4. Дослідження валідності моделі у вирішенні поставлених завдань.
5. Застосування моделі в педагогічному експерименті.
6. Змістова інтерпретація результатів моделювання [2, с. 54].

Для належного функціонування модель повинна відповідати низці вимог: вона повинна бути інгерентною (тобто має узгоджуватися із середовищем і ввійти в нього як частина до цілого), простою (оскільки в моделі неможливо все зафіксувати, також простота надає змогу іншим зрозуміти та використовувати створену модель), адекватною (повною, точною і достовірною) [1, с. 68].

Зважаючи на той факт, що жодна модель, навіть дуже складна, не може дати повного уявлення про об'єкт дослідження і точно передбачити його розвиток чи описати траєкторію руху [2, с. 46], ми розглянули моделі формування перекладацької професійної компетентності та її окремих

складників. Адже комплекс моделей надає можливість глибше збагнути сутність досліджуваного явища і механізми його формування.

Звернемо увагу, що моделі умовно поділяються на три види:

- 1) фізичні – мають природу, яка схожа з оригіналом;
- 2) предметно-математичні – їх фізична природа відрізняється від прототипу, неможливо математично описати поведінку оригіналу;
- 3) логіко-семіотичні – конструюються із спеціальних знаків, символів та структурних схем [2, с. 45].

З огляду на особливості формування толерантності майбутніх перекладачів і твердження про те, що кожна модель має фіксувати найосновніші риси об'єкта вивчення, оскільки дрібні чинники, зайва деталізація, другорядні явища ускладнюють саму модель та перешкоджають її теоретичному дослідженню [10, с. 29], ми створили логіко-семіотичну модель, яка складається з чотирьох блоків: цільового, змістового, технологічно-діяльнісного й оцінювально-результативного (див. рисунок).

Цільовий блок розкриває мету та завдання системи формування толерантності майбутніх перекладачів у процесі фахової підготовки. З огляду на те, що сьогодні недостатньо мати лише суто перекладацькі вміння, великого значення набувають морально-етичні якості перекладача. Вагоме місце серед останніх посідає толерантність майбутніх перекладачів. Тому, для задоволення освітніх вимог сьогодення і сприяння успішності та конкурентоспроможності метою є формування толерантності майбутніх перекладачів у процесі професійної підготовки. Для реалізації поставленої мети ми виокремили такі завдання: поглиблення професійних знань; забезпечення міжпредметних зв'язків; удосконалення практичних перекладацьких умінь; набуття вміння виявляти толерантність майбутніх перекладачів у практичній діяльності.

З огляду на визначені нами завдання ми сформували **змістовий блок** моделі формування толерантності майбутніх перекладачів. У ньому містяться педагогічні умови:

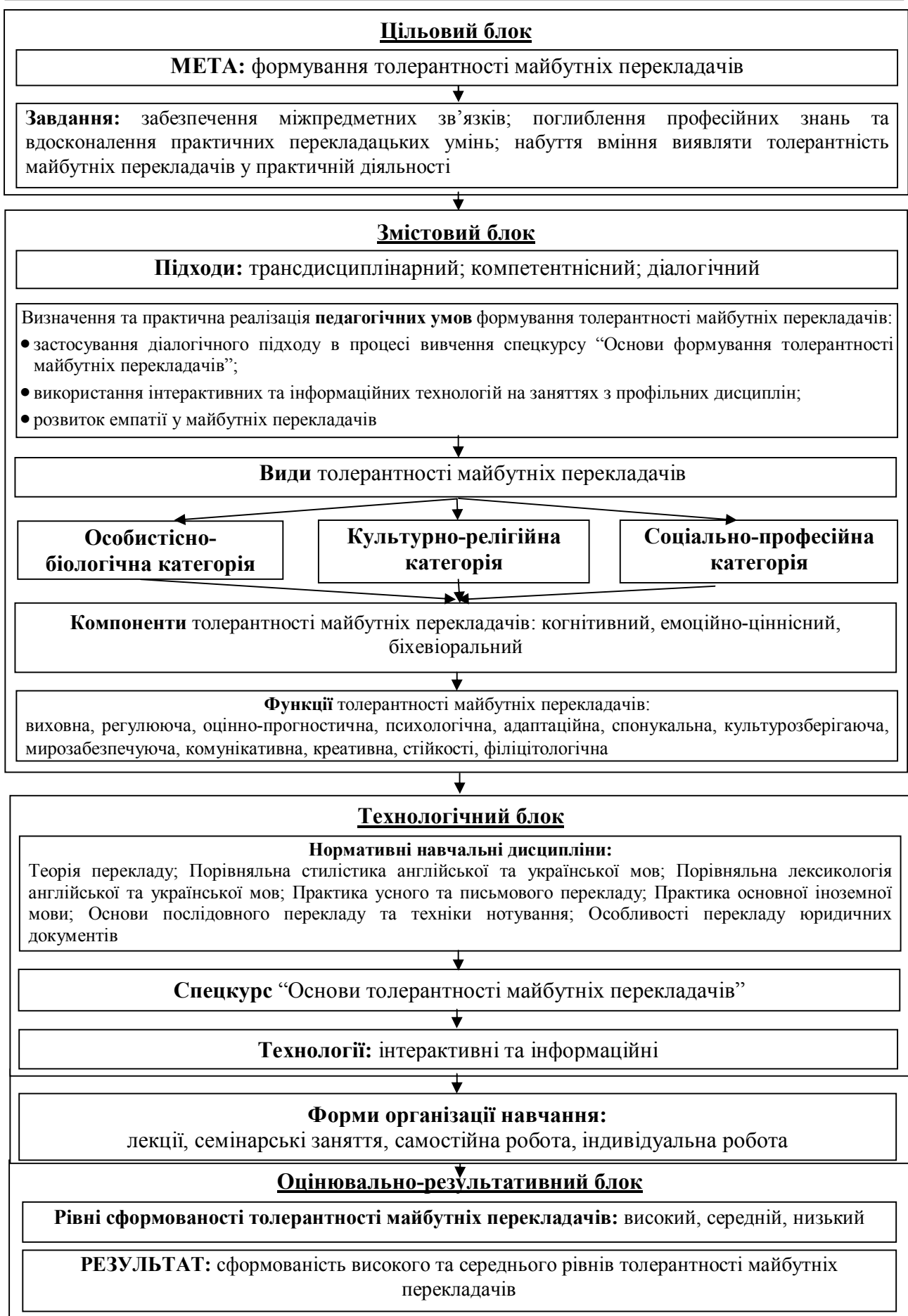

Рисунок – Модель формування толерантності майбутніх перекладачів у процесі професійної підготовки

1) застосування діалогічного підходу в процесі вивчення спецкурсу “Основи формування толерантності майбутніх перекладачів”. Діалоговий підхід у навчально-виховній діяльності, окрім традиційних пояснювально-ілюстративних методів, передбачає творчу пошукову діяльність, дискусії, розроблення проектів, рольові ігри, які навчають набувати досвід вирішення проблем, пов’язаних з особливостями взаємодії в полікультурному середовищі, формують культуру міжнаціонального спілкування [4, с. 107]. Саме тому він є невід’ємною складовою системи формування толерантності майбутніх перекладачів;

2) використання інтерактивних та інформаційних технологій на заняттях з профільних дисциплін. З огляду на специфіку нашого дослідження і поставлених завдань ми дійшли висновку, що ефективними будуть інтерактивні та інформаційні технології. Інтерактивні технології допомагають як набувати навичок перекладу, так і формувати толерантність майбутніх перекладачів та, відповідно, розвивати складові перекладацької професійної компетентності. Інформаційні технології надають можливість викладачу: якісно змінити організаційні форми роботи на занятті і розвивати індивідуальні здібності студентів (зауважимо, що це гармонійно поєднується з описаним нами вище особистісно-орієнтованим підходом); концентрувати увагу на пізнавальних здібностях, розвиваючи прагнення до самовдосконалення; посилювати міждисциплінарні зв’язки; здійснювати оновлення навчального процесу [10, с. 194];

3) розвиток емпатії у майбутніх перекладачів, оскільки вона сприяє збалансуванню міжособистісних відносин, робить поведінку людини соціально обумовленою [6].

Цей блок також містить:

1) підходи – трансдисциплінарний, компетентнісний, діалогічний;

2) види толерантності майбутніх перекладачів, класифіковані за категоріями:

особистісно-біологічна категорія – гендерна, вікова, психологічна, фізіологічна, сексуально-орієнтована, маргінальна, медична;

культурно-релігійна категорія – міжнаціональна, міжетнічна, міжкласова, міжкультурна, міжрелігійна, ментальна, побутова, мовна, расова, географічна;

соціально-професійна категорія – освітня, інтелектуальна, соціальна, політична, комунікативна, міжособистісна, адміністративна, зовнішньополітична;

3) компоненти досліджуваного об'єкта – когнітивний, емоційно-ціннісний, біхевіоральний.

Крім того, змістовий блок розкриває функції толерантності майбутніх перекладачів.

У **технологічному блоці** розкривається механізм формування толерантності майбутніх перекладачів через інтерактивні (“активне слухання”, “градусник”, “оцінка, віночок”, “ажурна пилка”, “подаруй квітку”, “ситуативне моделювання”, “ручки всередині”, “мозковий штурм”, “метод кейсів (casestudy)”, “дерево рішень”, ділові ігри, дискусії, clipflair) та інформаційні технології (комп'ютер, Інтернет мережа, веб-сайти, програмне забезпечення, система MOODLE, відеоматеріали, електронні словники, лабораторія синхронного перекладу), а також через форми організації навчання. Цей механізм реалізується в процесі вивчення низки нормативних дисциплін та спецкурсу “Основи толерантності майбутніх перекладачів”. Метою спецкурсу є: формування толерантності майбутніх перекладачів у процесі професійної підготовки; розвиток навичок усного і письмового перекладу крізь призму морально-етичної, соціокультурної, прагматичної та комунікативної компетенцій професійної перекладацької компетентності. Для реалізації мети виокремлено такі завдання:

ознайомити студентів із поняттями “толерантність” і “толерантність майбутніх перекладачів”;

розширити знання студентів про толерантність як міждисциплінарну категорію;

розкрити сутність толерантності майбутніх перекладачів;

поглибити знання студентів про історію й особливості професії перекладача;

сформуванню вміння виявляти толерантність майбутніх перекладачів на практиці;

удосконалити практичні навички перекладу;

виховати переконання в тому, що толерантність майбутніх перекладачів – це один з ключів до успіху в подальшій професійній діяльності.

Оцінювально-результативний блок містить рівні сформованості толерантності майбутніх перекладачів. Для визначення рівнів виокремлено критерії: володіння та набуття знань про толерантність, а також розуміння сутності толерантності; усвідомлення наявності різноманітності у світі; налаштованість на толерантні відносини з іншими, готовність до діалогу; здатність до емпатії; ставлення до толерантності як до цінності; вибір так званих “мирних” еквівалентів у процесі перекладу з метою запобігання виникнення конфліктів; уміння стримувати свої емоції, думки під час перекладу і не накладати власні судження на сказане мовцем; розвиток культурного інтелекту. Цей блок також передбачає діагностування ефективності створеної системи з подальшим кількісним та якісним аналізом, розробкою методичних рекомендацій щодо впровадження запропонованої моделі у навчально-виховний процес підготовки майбутніх перекладачів у вищих навчальних закладах, а також визначенням подальших перспектив дослідження.

Висновки. Підсумовуючи все описане вище, можемо стверджувати, що для побудови цілісної системи педагогічного процесу розроблено модель формування толерантності майбутніх перекладачів у процесі фахової підготовки, яка складається з цільового, змістового, технологічного й оцінювально-результативного блоків. Ця модель сприяє реалізації поставленої мети за умови дотримання педагогічних умов, застосування підходів, використання технологій і форм організації навчання.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку вбачаємо в експериментальній перевірці ефективності та дієвості розробленої моделі формування толерантності майбутніх перекладачів.

Список використаної літератури

1. Гуменюк, Т. Б. Моделювання в педагогічній діяльності / Т. Б. Гуменюк // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Проблеми трудової та професійної підготовки. Серія 13. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова. – С. 66–72.

2. Дахин, А. Н. Педагогическое моделирование : монография / А. Н. Дахин ; науч. ред. А. Ж. Жафьяров. – Новосибирск : НИПК и ПРО, 2005. – 232 с.

3. Євтушенко, Н. І. Основні етапи, принципи й засоби педагогічного моделювання як методу навчання [Електронний ресурс] / Н. І. Євтушенко. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/33_DWS_2010/33_DWS_2010/Pedagogica/73579.doc.htm.

4. Зарівна, О. Роль освіти у формуванні толерантності студентської молоді / О. Зарівна // Вища освіта України: Теоретичний та науково-методичний часопис. – К., 2007. – № 3. – С. 103–108.

5. Краевский, В. В. Методология педагогики: новый этап : учеб. пособие для студ. вузов, обуч. по спец. “Педагогика” / В. В. Краевский, Е. В. Бережнова. – М. : Академия, 2006. – 400 с.

6. Міхеєва, О. І. Формування педагогічної емпатії у майбутніх педагогів [Електронний ресурс] / О. І. Міхеєва. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pspo/2005_8_1/doc_pdf/mixeeva.pdf.

7. Михеев, В. И. Моделирование и методы теории измерений в педагогике / В. И. Михеев. – 4-е изд., доп. – М. : КРАСАНД, 2010. – 224 с.

8. Почуєва, О. О. Моделювання в теорії управління освітніми процесами [Електронний ресурс] / О. О. Почуєва // Розвиток професійної компетентності менеджерів освіти: теоретико-методичні засади : збірник тез Всеукраїнської постерної інтернет-конференції (26 листопада – 3 грудня 2012 року). – Запоріжжя, 2012. – Випуск 4 (10). – Режим доступу : http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp10/Pochueva.pdf.

9. Тонконог, Н. І. Особливості моделювання професійної діяльності сучасного педагога [Електронний ресурс] / Н. І. Тонконог. – Режим доступу : <http://intkonf.org/tonkonog-ni-osoblivosti-modelyuvannya-profesiynoyi-diyalnosti-suchasnogo-pedagoga>.

10. Фіцула, М. М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / М. М. Фіцула. – К. : Академвидав, 2006. – 352 с.

Рецензент: кандидат філологічних наук, доцент Олійник Т. С.

Стаття надійшла до редакції 19.11.2013.

Куца О. И. Модель процесса формирования толерантности будущих переводчиков

В статье предложена и описана модель процесса формирования толерантности будущих переводчиков в процессе профессиональной подготовки. На основе анализа научной и методической литературы рассмотрены такие понятия как “модель” и “моделирование”. Обоснован выбор педагогических условий формирования толерантности будущих переводчиков. Указаны виды, компоненты и функции толерантности будущих переводчиков, а также технологии и формы организации обучения с целью формирования исследуемого явления.

Ключевые слова: модель, моделирование, педагогические условия, толерантность будущих переводчиков.

Kutsa O. I. Model of the process of tolerance development of future translators

The model of the process of tolerance development of future translators in the process of their professional training is offered and described, based on the scientific and methodical literature, such notions as “model” and “modeling” are considered, the choice of pedagogical conditions of tolerance development of future translators is grounded, in order to form investigated phenomenon, kinds, components and functions of future translators’ tolerance and also technologies and forms of learning process organization are stated in this article.

Key words: model, modeling, pedagogical conditions, tolerance of future translators.